

НЕКА ОБЈАШЊЕЊА И ОДГОВОР НА ЧЛАНАК БОШКА
ЂУРИЧКОВИЋА „О ЗБИВАЊИМА У ЦЕТИЊСКОЈ ПАРТИЈСКОЈ
ОРГАНИЗАЦИЈИ 1940–1941. ГОДИНЕ“
(ИСТОРИЈСКИ ЗАПИСИ 1989/3–4)

Писати о догађајима који су се збили прије педесет година као свједок и учесник тих догађаја и бити објективан – могуће је само ако учесник тих догађаја настоји да буде искрен, као и да рашчисти са својим гледањима на оне догађаје. Пошто писац горе наведеног чланка обухвата само дјелимично тематику од 1933. до 1942. године па и даље и покушава неке догађаје да објасни и повеже са догађајима у цетињској партијској организацији, ја ћу се тога и придржавати. Одмах да кажем: о догађајима у самој цетињској партијској организацији не знам много, али о попутним догађајима, које поменути чланак обрађује и повезује са цетињском организацијом, знам прилично, јер сам њихов учесник и свједок.

Прво што желим да кажем јесте да је писац чланка низ збивања погрешно поставио, па се добија утисак да те догађаје није довољно познавао, те је кренуо од погрешних претпоставки, које су га довеле до дезинформације. Неки свједоци, чије изјаве користи, током тих година и сами су гријешили, те су настојали да се својим изјавама оправдају, па је тиме унесено још више дезинформација.

У самом чланку има много претпоставки, које га чине историјски непоузданим. Познајћи те догађаје, знам да си многи наводи у чланку нетачни. У чланку нема довољно сагледавања опште ситуације у оном времену, која је условљавала неке тадашње догађаје. Такође се у чланку осјећа донекле и подржавање локализма, као и одређена тенденција обрачуна и оптуживања појединаца, за што нема основа. Да таквом поставком чланак губи своју историјску вриједност.

У чланку се не даје одговор на главну тему, која је истакнута у самом наслову. Напротив, стиче се утисак као да је наједном избило несла-

гање у цетињској партијској организацији 1940. и 1941. године. Не узима се у обзир да су те размирице особито биле јаке пред сами рат, када је јединство Партије и народа по њеном програму било од пресудног значаја.

Чланак има и позитивну страну, јер покреће и тражи одговор на низ нејасних догађаја. Већ годинама се објављују чланци, пише се, говори на скуповима, али углавном ова питања се различито интрепретирају, углавном како то коме одговара, те губе историјску основу и прелазе у политизацију.

Данас писати о Комунистичкој партији Југославије је особито тешко, јер је Партија одиграла значајну улогу у историјским догађајима наших народа, али је током свога рада имала и неопростиве грешке, а највише када је дошла на власт. Ако хоћемо да обрађујемо догађаје који имају историјску вриједност, и ако смо били или смо још чланови ове партије, морамо се ослободити сваке пристрасности и помоћи историји да објективно просуђује историјску прошлост. Историјску истину моћи ћемо ми учесници само дјелимично објаснити, низ збивања која је доживио појединац може објаснити само дјелимично, јер већини чланова није било познато све, па чак ни самим тада покрајинским руководствима. Покрајинско руководство за Црну Гору, Бону, Косово и Метохију и Санџак у оно вријеме није ништа знало о раду Коминтерне.

Чланови руководства Комунистичке партије Југославије – чланови Централног комитета – налазили су се тада на више мјеста све до учина рата, и то у Бечу, Паризу, а један мали број повремено у земљи.

Покрајинско руководство и чланови су са пуно идеала, полета и самопожртвовања радили у тешким илегалним условима све што је било, по њиховом мишљењу, у интересу народа.

За Цетиње, које има дивну историјску прошлост и прије и у самом рату, важно је да се његова историја не приназује једнострано. Ако је већ неко погријешио у Цетињу и тиме изазвао међусобне неспоразуме, који су имали и озбиљне посљедице, то треба одвојити од свега онога позитивног што је имала та јака организација. Оно што знам из тих времена изнијећу са најискренијом намјером да помогнем онима који желе да истину прихвате.

Чланак на који се осврћем даје атмосферу супротну стању на терену Покрајинског комитета у вријеме на које се односи. Из чланка често произлази као да су тада били све неки обрачуни у Покрајинском комитету и свађе међу чланством, а тога није било. Нездрава ситуација је била у цетињској организацији, коју су изазвали појединци.

Историјски је тачно да је на терену овог Покрајинског комитета била најчистија другарска и најјача партијска организација у Југославији, која је помагала и ван своје територије. Ова партијска организација је настојала да брани интересе народа. Одисала је толеранцијом и хуманомшћу. Повезала је народ града и села. Имала је велики углед, а њени чланови били

су часни људи. Мислим да је то велика историја црногорског народа, па и шире. Познато је да је тадашњи Покрајински комитет са својим чланством повео народ у борбу за одбрану земље и своје слободе. То не може нико порећи, јер су то чињенице.

На почетку ћу одмах нагласити да је у то вријеме Партија на терену овог Покрајинског комитета имала неколико тешких проблема са последицама на чланство, и то:

– партијска провала од 1936. године, када је било ухапшено око 250 чланова и симпатизера, који су у затвору мучени, као и одлазак већег дијела чланова Покрајинског комитета за Албанију, што је у том тешком времену допринијело да руководство буде знатно ослабљено,

– погрешна парола о „демобилизацији“,

– расцеп међу чланством у цетињској организацији и однос појединачно према Покрајинском комитету.

Пошто су то врло озбиљна збивања, а радило се не само о организацијским питањима него и о људима, то треба сагледати, и то не на основу претпоставки већ на основу што више чињеница.

У чланку се много пажње посвећује Николи Лекићу, који је био из Цетиња, а иначе од 1934. године до почетка 1937. године политички секретар Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Бону, Санџак и Косово и Метохију (такав је био назив ондашњег Покрајинског комитета до 1940. године).

О Николи Лекићу писао је и Милорад Марковић у својој књизи, коју нијесам читала, али сам упозната са неким изводима, које наводи писац поменутог чланка. Пратила сам телевизијски приказ о Николи Лекићу. Имала сам разговор са Милорадом Марковићем последице телевизијског приказа и упознала га са неким писмима, за која он није знао да постоје, а у вези су са Николом Лекићем. Читајући поменути чланак била сам изненађена непознавањем неких догађаја око Лекићеве личности, особито оних из 1936. и 1937. године. У вези са неким догађајима се умањује личност Николе Лекића, чак на неки начин се оптужује или сумњичи без икаквих стварних основа, односно на основу самих претпоставки. Оптужује се и Блажо Јовановић, а све због непознавања стварности. На примјер, на једном мјесту се каже „неки друг је казао“, а тако се не пише историја.

Никола Лекић и Блажо Јовановић су били у то вријеме два млада човјена, који су одлично сарађивали, били су полетни, храбри, пожртвовани, искрени, поштени и одани своме народу.

Блажо Јовановић се вратио у Црну Гору 1934. године као дугогодишњи члан партије и одмах сарађивао са Николом Лекићем.

Николу Лекића сам упознала 1935. године. Долазио је неколико пута у наш стан, најчешће ноћу (обично је усканао кроз прозор, да не би био примичећен, а стан је био ниско приземље у Херцеговачкој улици у Подгорици). Блажо и Никола су били не само другови у раду него и прија-

тељи, и то су и остали. Моја тврдња ће може бити некога и зачудити (јер у вези са овим има много дезинформација), али то је чињеница. Гледање и двосмислено настојање да се тврди супротно, писца чланка су одвели на погрешан пут.

Једном приликом 1935. године била сам присутна Блажовом и Николином разговору. Они су се сагласили у томе да ЦК Југославије даје упутства и захтјеве који нијесу сасма реални за стварне прилике у земљи, а поготову не на њихову терену. Одлучили су да на то скрену пажњу Централном комитету КПЈ.

Године 1936. почела је партијска провала у Југославији и у Црној Гори. То се у чланку објашњава тако да је у руке полиције у Загребу пао извјештај Николе Лекића послат Централном комитету КПЈ (Никола је тада био политички секретар Покрајинског комитета). На основу тога је схватљиво што је хапшење у партијској провали било најмасовније у Црној Гори. Процјењује се да је тада било ухапшено на територији овог Покрајинског комитета око 250 људи. Већина њих је у затвору мучена, а неки су покушали и да изврше самоубиство.

У првим данима те партијске провале, чланови партије се нијесу склањали у нади да неће бити откривени. А када је хапшење узело озбиљне размјере, многи су се склонили у илегалство, особито они који су имали нека већа и одређена задужења.

Никола Лекић је већ на почетку провале морао у илегалство, јер га је полиција тражила. Послије извјесног времена морао је то учинити и Блажо Јовановић, али су обојица остали у вези и радили на терену Покрајинског комитета. Блажо ми је у то вријеме објаснио да је ситуација врло тешка, јер је већина другова из Покрајинског комитета отишла у Албанију, а већина чланова који нијесу ухапшени се тако уплашила да се до њих не може доћи, јер су се повукли у дубоку илегалност. Са Николом Лекићем је касније Блажо Јовановић такође изгубио везу. То је било крајем 1936. године. Никола се дуго није јављао, скоро два мјесеца. У то вријеме је Блажо Јовановић остао сам, а ситуација је била веома тешка. То може да процијени само онај који је то преживио.

На терену су остале само неколине недирнуте партијске организације, али је зато био још увијек јак СКОЈ. Са тереном се, међутим, морала имати каква-таква веза. Осим тога, ухапшени другови су морали осјетити да имају подршку од своје Партије и да се неко брине за њихове породице. Те породице су биле очајне, у бризи за својима у затвору, а већина је била и без хране и новца. Требало је под таквим условима организовати помоћ тим породицама.

Неколико битних ствари из тога времена писац поменутог чланка није схватио. Блажо, пошто је остао сам у покрајинском руководству 1936. године, узео је Чаја Шћепановића и Радована Вукановића да му помогну и рекао им да су они сада привремено у покрајинском руковод-

ству (саопштио им је овако да би их учинио одговорнијим за повјерени им задатак). Та два друга кретала су се легално и то је много олакшавало рад. То је све трајало док се није опет појавио Никола Лекић, који је преузео своје обавезе. Припремане су нове акције, јер се ситуација тада већ почела по мало мијењати и смиривати.

У чланку се иде са претпоставком да је Никола Лекић био у то вријеме суспендован. Таква претпоставка је потпуно погрешна. Никола Лекић је био неко вријеме одсутан, највјероватније због болести или због угрожености, јер је полиција знала коју дужност он врши у Партији. Послије повратка он је сасвим нормално обављао свој посао.

У чланку се говори о казивању Радована Вукановића да је њега и Чаја Шћепановића, крајем 1936. године, Блажо Јовановић поставио у Покрајински комитет. Моје пријашње објашњење, како је до тога дошло, одговор је на то његово казивање. По повратку Никола Лекић је кооптирао, Чаја Шћепановића у Покрајински комитет, о чему постоје извјештаји.

У вези са изјавом Љуба Вучковића, наведеном и чланку, могу да дам објашњење: У оно вријеме, када је Никола Лекић био одсутан, о чему сам напријед говорила, Љубо Вучковић је морао да иде на везу код Блажа Јовановића, који се тада налазио у илегалству у Старој вароши, у Подгорици.

Блажо Јовановић је, као што се види, остао једно вријеме сам у Покрајинском комитету, те се требало прилагодити условима да би могао даље радити, зато је и узео наведене другове као помоћ.

Да би се схватило колико је тежак у то вријеме био опстанак оних који су били у илегалству, наводим да су жандарми кућу у селу у којој је породица Блажа Јовановића живјела често претресали, а ноћу су се кретали око куће, па да би то могли нечујно да раде – отровали су нам пса.

Веза са Централним комитетом КПЈ из иностранства, која је била на Цетињу, на самом почетку провале је откривена, те на њу више није могла стизати партијска пошта, па је зато пренијета у Подгорицу. Тада је мени речено да ће пошта Централног комитета Југославије долазити на моје име. Мислим да је сасвим јасно и да сам у тој ситуацији и иначе била у великој опасности, али, изгледа, није било другог излаза. Блажо је био у илегалству, а ја сам живјела на селу са малим дјететом. У свако вријеме сам могла бити ухапшена. Пошта је долазила у Подгорицу, преко трговца Нике Станића (он није знао каква је то пошта). Код њега смо иначе трговали, а и сељаци из околине си такође примали пошту код њега. Та је веза трајала све до завршетка провале. Послије не знам како је настављена.

Мислим да се из мог излагања може видјети да би у овој тешкој ситуацији било неоспростиво да је цијело покрајинско руководство отишло за Албанију, да је у таквој ситуацији оставило организацију, напустило другове у затвору и њихове породице оставило необезбијењене. То би имало тешке посљедице. Онај ко је у то вријеме радио био је у великој опасно-

сти, а ипак су извођене велике акције у селима на прикупљању хране, док су службеници давали новчане прилоге. У то вријеме давали су подршку тој акцији чак и они који нијесу имали везе са Комунистичком партијом. Чиновници, поред тога што су могли бити ухапшени и остати без посла, ипак су помагали. Преко тих акција упознати су многи поштени људи. У то вријеме, као делегат Централног комитета КПЈ, дошао је у Подгорицу Митар Бакић, да се упозна са тим акцијама.

Одлазак једног броја другова из Покрајинског комитета за Албанију, у условима о којима је ријеч, и њихово неучествовање у раду, за њих је оптужујућа околност. И ово је један од мојих одговора на погрешно гледање у чланку.

Пошту Централног комитета предавала сам Блажу Јовановићу, дешифрирала је, а он ми је најчешће диктирао и одговор. Пошту за ЦК КПЈ ја нијесам слала, не знам на коју адресу је ишла. Таквим својим радом била сам упозната са садржајем поште. Колико се сјећам, у то вријеме дошло је неколико писама. У једном писму, и то пред крај провале, сјећам се да је било врло хладно вријеме, Централни комитет КПЈ је обавјештавао да су другови из Покрајинског комитета који су отишли за Албанију погријешили и да треба да се врате. Питала сам Блажа да ли зна адресу ових другова. Рекао је да зна, али да се они уопште не јављају. Такође сам питала да ли те другове треба обавијестити о садржају писма ЦК, а он ми је на то рекао да у писму није речено да он треба о томе да их обавијести. Послије сам тражила дозволу да им ја пишем, коју сам и добила. Написала сам писмо за њих у Албанију. Да ли су га они добили никад нијесам провјеравала. То је углавном било у оно вријеме када је Никола Лекић био одсутан.

Блажо ми је објаснио да другови у Албанији имају неку везу са ЦК КПЈ, али да не зна са киме. Пошта, коју смо ми добијали из ЦК КПЈ, била је, колико се сјећам, из иностранства. У чланку се, међутим, наводи да су другови, који су били у Албанији имали везу са Адолфом Муком, колико сам ја схватила, он је тада долазио у Београд илегално због партијске провале о чему је поднио извјештај ЦК. На основу тога могло би се закључити да су појединци у Централном комитету КПЈ имали различита гледања у вези с одласком ових другова у Албанију, а и по другим питањима.

У вези с одласком другова из Покрајинског комитета у Албанију 1936. године, односно почетком партијске провале, Блажо ми је објаснио да је прије него што су отишли био неки састанак у Кучима, гдје су се договорили о њиховом одласку у Албанију. Додао је да он није био на том састанку, али да су тамо били Божо Љумовић, Саво Брковић, Спасоје Ивановић, других се не сјећам.

У чланку се иде са претпоставком да последије повратка другова из Албаније није познато да ли су партијски кажњавани и да ли се икад заузео став о томе.

Када су се ови другови вратили из Албаније и да ли су кажњавани – не знам. У то вријеме су се враћали и појединци из затвора. Стање у Партији је било доста несређено, тако да чланство није могло бити о свему обавијештено. Осим тога, врло је важно, а о томе у поменутом чланку нема ни ријечи, то што је већ почетком 1937. године био предвиђен нови Покрајински комитет, чији чланови углавном нијесу имали појма о ономе што се до тада радило на терену, ни каква је била дотадашња проблематика. На ово важно питање ћу се опет осврнути, јер је у чланку погрешно обрађено.

Став о неоправданом поласку чланова ПК за Албанију је заузела Осма партијска конференција, која је одржана у Барама Жугића 1940. године. У реферату, поднијетом на Конференцији, било је ријечи и о томе, јер је он дао преглед рада за низ година. Тито је прекинуо реферат и рекао: „Да се више не враћамо на то, они су погријешили што су тада отишли за Албанију“. На Конференцији је био Божо Љумовић, али није реаговао. Саво Брковић није био присутан, јер је био у војсци. На основу овог става Осме партијске конференције дата је оцена у реферату Оснивачког конгреса комунистичке партије Црне Горе 1948. године. Те податке знам, јер сам учесник Осме партијске конференције. Ово би био одговор на дилеме изнијете у чланку.

На Оснивачком конгресу у реферату је речено и о два одсутна члана Покрајинског комитета и њиховом одласку за Албанију, и при том се мислило на Божу Љумовића и Сава Брковића – никако на Николу и Риста Лекића, како је у чланку речено.

О протестном скупу на Белведеру јуна 1936. године нема потребе много говорити, јер је углавном све познато. Знам да су Никола Лекић и Блажо Јовановић организовали полазак на Белведер у знак протеста на поступак према ухапшенима у провали. Скуп је захтијевао да се ухапшени пусте на слободу. Познато је да је тај масовни протест, у коме је учествовало око 3.000 људи, имао утицаја и да су тешка ситуација и однос према затвореним друговима донекле попустили. Описи које појединци дају су понекад и различити. По неким, предност се у организовању ове акције даје Блажу Јовановићу, а по другима Николи Лекићу. Сматрам да су оваква гледања смијешна, рекла бих и тенденциозна. Име Мирка Вешовића треба такође поменути јер он и ако није био члан Комунистичке партије, имао је значајну улогу на Белведеру. Из поменутог чланка се види да су Никола и Блажо подијелили обавезе у односу на овај скуп. Да би се то објаснило цитира се изјава Крста Попиводе, учесника на Белведеру, коју наводим, јер је у међувремену дозвољено да се у штампи изнесу и клевете у вези са овим догађајем. У својој изјави Крсто Попиводе објашњава да је за вријеме напада полиције на учеснике скупа дошло и до крвопролића, па даље каже: „Никола Лекић се налазио на сјеверним падинама брда Вртијељке, одакле је пратио и путем поруке преко курира утицао на

збивања, док је Блажо Јовановић био у маси, на лицу мјеста, непосредно руководећи“. (Изјава Крста Попиводе, који је тог дана био са Лекићем на Вртијељци, наведена је у чланку на који се осврћем.) Никола и Блажо су тада били два млада, полетна човјена, који су ту акцију одлично припремили и коју акцију је народ неколико оближњих срезова помогао. Атмосфера каква је тада била и њихов пријатељски однос види се из писма које је Блажо Јовановић 1945. године послао мајци Николе Лекића. Копију тога писма прилажем.

Осврнућу се и на податке који су у чланку дати у вези са Марком Гргуровићем, инструктором ЦК КПЈ при Покрајинском комитету. Он се на овом терену налазио 1935–1936. године. Не знам тачно до када је Гргуровић био на овом терену. Ја тог човјека нијесам познавала, али ми је познато да је Николи и Блажу чинио неке непријатности пишући писма Централном комитету КПЈ. Познато ми је да се друговима понекад чинило да тај човјек није сасвим нормалан, што су закључивали на основу неких његових поступака и гледања на ствари. Дешавало се чак да је породицама у којима је илегално смјештан, чинио неприлике, те је таквим поступцима губио на свом угледу и чинио непријатности Партији. Услјед непознавања ондашњих прилика, тај човјек је тражио понешто што никако није могло бити примјенљиво ни схватљиво за прилике у Црној Гори. Он је у ствари био васпитан у крутим условима стаљинизма. Ситуација је у то вријеме била изузетно тешка и осјетљива. Требало је водити рачуна о људима, а не о крутој формалности. Догађаји су се веома брзо мијењали, па им се требало истом брзином и прилагођавати. Из чланка се види да се Гргуровић жали да два мјесеца није могао добити везу са Покрајинским комитетом. То је било логично, јер је то било вријеме великог опреза, а, како се види, он је дошао без писменог пуномоћја ЦК Југославије – другови га нијесу знали, па су могли страховати да је провонатор. Даље се у чланку каже да се он жали на састав чланства, тј. да већину чланова Партије чине чиновници, а да је мало радника, По томе се види да није схватао Црну Гору. На цијелом трену ондашњег Покрајинског комитета било је врло мало радника, јер није ни било индустрије. Било је нешто сезонских радника и ситних занатлија, који су били уз покрет. Већину чланства чинило је сељаштво, напредна омладина и нешто службеника. У то вријеме, тј. 1936. и дјелимично 1937. године, није се ни могао знати састав чланства због хапшења које је тада било у току.

У чланку се даље каже да се Николи Лекићу највјероватније од стране ЦК КПЈ замјерило на однос који је имао према Марку Гргуровићу. Мислим, ако је то тачно, да они нијесу били у праву, јер Никола од Марка Гргуровића, колико је мени познато, није добио никакву помоћ, него је у оној ситуацији још и отежавао рад. Било би интересантно знати са киме је тада Никола био у вези у ЦК Југославије и да ли је тај могао утицати на даљи однос према Николи, како се то претпоставља у чланку. Знам да су у

то вријеме везе са ЦК Југославије биле различите. Главни дио ЦК Југославије налазио се у иностранству. У земљи се као веза са ЦК Југославије појављује и Адолф Мук, па после наједанпут се појављује и Петко Милетић, члан ЦК Југославије на робији у Сремској Митровици, а који Николу Лекића није прихватио у састав новог Покрајинског комитета за Црну Гору, Бону, Санџак и Косово и Метохију. Петко Милетић је дао списак за нови састав Покрајинског комитета почетком 1937. године.

По мом мишљењу, Никола Лекић није ушао у састав Покрајинског комитета који је дао Петко Милетић, јер је Петку било важно да руководиоца тог Покрајинског комитета буде његов човјек, Јован Мариновић, који је на робији у Сремској Митровици био уз Петка Милетића и припадао његовој фракцији. Тако је дошло до тога да Јован Мариновић буде постављен за политичког секретара новог Покрајинског комитета. На ово ћу се још, током даљег излагања, осврнути, јер се у поменутом чланку о томе ништа не говори и цијела ствар је потпуно погрешно постављена.

Почетком 1937. године створена је таква клима да је одлучено да се илегалци које је тражила полиција легализују, и то на тај начин што ће се пријављивати судовима, а никако полицији. На суду су ти другови врло кратко задржавани или су одмах пуштани кући.

Пошто су се почели враћати и појединци из затвора, Централни комитет Југославије заузео је став да оне другове који су под тортуром проговорили и теретили друге, те тако проширивали провалу, не треба искључивати из партије, већ да их треба једно вријеме заобићи, не давати им задатке, па полако видјети и оцијенити како ће се опет ангажовати. Мени се тај предлог свиђао, био је другарски. Тај став ЦКЈ пренио је Иван Милутиновић, који се тек вратио са робије.

Током 1937. године почели су се враћати и другови са робије из Сремске Митровице и других затвора. Они су унијели доста немира у организацију. На робији навикнути на фракције, били су крути у гледањима и неприлагодљиви. Већина их је била спремна да се бори за или против Петка Милетића. На терену овог Покрајинског комитета су до тада таква борба и гледања били непознати.

У то вријеме, па и подуже, но у ЦК Југославије нешто није било у реду. Нешто се догађало са Горкићем, који је тада био генерални секретар КПЈ. Па приличан расцјеп руководства за и против Петка Милетића, који је био члан ЦК Југославије, а на робији. Ђилас се тада био прво опредјелио за Петка Милетића, а Моша Пијаде је 1938. године на робији избацио Петка Милетића из ЦК Југославије. Адолф Мук је био ухапшен поводом заробљавања брода који је требало да одведе добровољце у Шпанију. Ђилас је касније био против Петка Милетића. Организације на терену овог Покрајинског комитета остале су у почетку доста имуне у вези с овим догађајима у ЦК СКЈ. Тај утицај се касније осјетио нешто у Даниловграду, више на Косову и Метохији и у Цетињу.

Сада ћу се осврнути на нешто што писац чланка и не помиње, а изузетно је важно пошто може дати одговор на више његових дилема. Већ сам рекла да се почетком 1937. године на Цетиње вратио са робије из Сремске Митровице Јован Мариновић – Мрња. Он је био велики присталица Петка Милетића, члана ЦК КПЈ, који је такође био на робији у Сремској Митровици. То морам да поновим да бих могла даље да објасним ток догађаја. Тада су већ биле јаке фракције и међу политичким затвореницима у Сремској Митровици. Једну од тих фракција водио је Петко Милетић, а, колико је мени познато, до дан–данас није сасвим разјашњена његова права улога.

Јован Мариновић, донио је са собом са робије листу новог Покрајинског комитета за Црну Гору, Бону, Санџак и Косово и Метохију, коју је саставио Петко Милетић на робији и у име ЦК Југославије. На тој листи био је предвиђен Јован Мариновић као политички секретар тог комитета, а Бранко Петричевић – Кађа као организациони секретар и други. У поменутом чланку се каже да је за састав тога Покрајинског комитета био предвиђен и Блажо Јовановић, и Сава Ковачевић, али се ни једном ријечју не каже одакле тај списак ули предлог за нови Покрајински комитет. Даље, у чланку се наводи да је Сава Ковачевић највјероватније одбио да уђе у тај састав, због скретања неких другова из Цетиња. Није, међутим, јасно на које другове је писац чланка мислио када говори о скретању, јер није познато да је у том времену било скретања појединаца на Цетињу. Сава Ковачевић није ушао у састав предложеног Покрајинског комитета, зато што је предлог дат од Петка Милетића, а знало се за фракцијске борбе у Сремској Митровици. Даље, по мом мишљењу, Сави Ковачевићу је то могло бити јер у већој мјери није био ни ангажован у партијском раду, док су неки другови морали прихватити тај предлог.

У чланку се даље иде са претпоставком да Никола Лекић није ушао у нови Покрајински комитет, јер се некоме у ЦК КПЈ замјерио. Не знам да ли би ово питање требало тако поставити. Требало би знати коју везу је Никола Лекић имао са ЦК КПЈ. Да ли је било уопште могуће да се изврши такав утицај на Петка Милетића на робији, да не прихвати Николу Лекића у састав новог Покрајинског комитета. Ја опет мислим да је то погрешно гледање. На то питање могао је најбоље да одговори Мариновић, јер је он, претпостављам, добро знао Николу Лекића, будући да су обојица из Цетиња. Питање је да ли је он убјеђивао Петка Милетића да узме у састав који је предлагао и Николу Лекића. Мислим да ту треба тражити одговор на питање зашто и како то да Никола Лекић није ушао у нови састав Покрајинског комитета, а не оптуживати појединце који нијесу имали никакве везе са тим.

Са овим мојим образложењем су повезани и неки даљи догађаји. Прије него се осврнем на акцију и припреме за полазак у Шпанију једног већег броја чланова Партије и скојеваца, коју је акцију тражио ЦК КПЈ а

која није успјела, објаснићу још нешто врло битно, а што у чланку није добро обрађено, услед чега је чланак остао непотпун, а догађаји су погрешно објашњени.

У оно вријеме, током акције за полазак у Шпанију, Никола Лекић и Блажо Јовановић су већ знали о одлуци за састав новог Покрајинског комитета. Како им је то било речено – не знам. Није ми познато да ли је већ тада у Цетиње био стигао Јован Мариновић, са списком новог Покрајинског комитета. Никола и Блажо су били збуњени: прво, одакле сада наједном нови састав Покрајинског комитета одређен од Петка Милетића, који је још на робији; друго, познате су им биле фракције на робији, па су претпостављали да ће оваквом одлуком дух фракције ући и на терен Покрајинског комитета; треће, у састав тог новог Покрајинског комитета ушли су људи који већином нијесу били упознати са дотадашњом проблематиком; четврто, збуњујуће је било и то што за састав новог Покрајинског комитета није био предвиђен Никола Лекић, дотадашњи политички секретар Покрајинског комитета, који је био врло погодан за сарадњу и одличан познавалац тадашњих прилика и добар организатор. Већ током акције за одлазак у Шпанију ова два друга се нијесу осјећали потпуно одговорним за терен Покрајинског комитета. Како је дошло до тога – не знам. Доказ за то је чињеница да се Никола Лекић јавља да иде у Шпанију, а Блажо Јовановић се повлачи и пасивни је посматрач организације акције за одлазак у Шпанију. Блажо је само нешто пратио срез подгорички и ту је један број људства зауставио да не иде у Шпанију.

У односу на акцију одласка у Шпанију Блажо је имао свој став, који ћу објаснити. Од стране ЦК КПЈ у марту 1937. године тражено је од Покрајинског комитета да један већи број омладине и чланове Партије пође у Шпанију и помогне борбу против фашизма у тој земљи. Познато је да акција није успјела, јер је брод у који је требало да се укрцају откривен (каснијим испитивањем сазнало се да је југословенска полиција била обавијештена још прије него што је брод испловио из Француске). Блажово мишљење је било да је захтјев ЦК КПЈ неоправдан, јер на терену овог Покрајинског комитета била је партијска провала и ухапшен је велики број људи, а сада се још тражи да у Шпанију пође тако велики број људства (по мојој оцјени неколико стотина). Он је био мишљења да ЦК КПЈ такав задатак у овано тешкој ситуацији на терену није требао да постави овом Покрајинском комитету, јер би се одласком оволиког људства у многе погоршала ионако тешка ситуација. Био је мишљења да за слање толиког броја младих људи, тако рећи у смрт, Партија не би имала никаквог оправдања пред народом. Наредијење ЦК КПЈ примио је само из партијске дисциплине.

Никола Лекић је имао нешто другачије гледање на ту акцију и полазак добровољаца за Шпанију. Он се такође прикључио добровољцима и кренуо је за Шпанију. Тешко је схватљиво како је до тога дошло, јер је Ни-

кола био политички секретар Покрајинског комитета. Прије тога Блажо и Никола су имали озбиљан разговор и Блажо га је убјеђивао да од те одлуке одустане, али није у томе успио (ово ми је рекао Чајо Шћепановић).

У чланку се иде са претпоставком могућности да је Николи било наређено да иде у Шпанију. – То не знам, али писац чланка губи из вида чињеницу да је у Цетињу већ била покренута тешка судска оптужба против Николе Лекића, те је могао бити осуђен на дужу робију, што се касније и догодило. Ради тешког инцидента у селу у којем се Никола Лекић склонио за вријеме илегалства. Постоји могућност да је Никола Лекић, поласком за Шпанију, хтио избјећи судску пресуду. Таква могућност је прихватљива тим више што се зна да је Никола послје неуспјелог одласка у Шпанију пребјегао са Ристом Лекићем у Албанију, да би избјегао судску пресуду. Познато је да се послје извјесног времена вратио из Албаније на Цетиње и тада био осуђен на робију.

Све припреме у вези са одласком у Шпанију биле су строго илегалне, а окружни комитети су имали увид, односно они су организовали и одређивали ко ће да иде од оних који су се добровољно јављали.

Нови Покрајински комитет је изабран у јулу 1937. године. Међутим, једно вријеме прије овог избора као да постоји неки вакуум у раду, али неко је ипак у то вријеме дјелимично руководио Партијом.

Даље се у чланку процјењује да је од 1937. године па на даље било релативно мирно у партијској организацији Цетиња. Мислим да се не може у потпуности дати таква оцјена, јер су крајем 1937. па и 1938. године била нека размимоилажења и неке групације. Не бих, међутим, о томе, да не бих, усљед недовољног познавања стања, дала погрешну оцјену. Зна да се Јован Мариновић, тадашњи политички секретар Покрајинског комитета, и даље повезивао са појединцима ради подршке Петку Милетићу и да је и даље учествовао у подстицању тих фракцијских борби особито на Косову и Метохији. Састанак Покрајинског комитета, који је одржан 1938. године на Цетињу, био је донекле оптерећен тим проблемом. На састанак је из Београда дошао Милован Ђилас, који још није био сасвим рашчистио да ли је за или против Петка Милетића. Познат је тадашњи став Блажа Јовановића, који је замјерио што се ствара расцјеп у Партији. Ђилас је много касније дао коментар на тај састанак. Сматрао је да је једино Блажо тада био у праву, а то је негдје и објављено.

Још ћу додати нешто што важи и за даља збивања у Покрајинском комитету и за опште стање организације. Када се говори о предратном раду партијских организација на терену овог Покрајинског комитета, треба рећи да је ова партијска организација већ годинама имала нешто специфично. Она је за свој полет могла захвалити томе што је у организацијама форсирана борба мишљења и што се у организацијама цијенила свака иницијатива појединца, ако је била корисна. Тако је чланству давато признање и важност у раду.

Међутим, сваки контакт или долазак чланова ЦК КПЈ на терен Покрајинског комитета наметао је овој организацији неки тешки и крути дух Коминтерне. То је стално пратило овај Покрајински комитет – и прије рата и у рату.

Одмах послје састанка Покрајинског комитета 1938. године, одржаног у Цетињу, Блажо Јовановић је критикован и позван у Београд. На његовоме мјесту је привремено био Саво Брковић. Послје краћег времена, око двије недјеље, Блажо је враћен у Црну Гору. Речено му је да је према њему погријешено и да не могу без њега. У чланку се, међутим, каже да је Саво Брковић остао на дужности организационог секретара до 1939. године. Мислим да то није тачно – треба провјерити.

О смјењивању Јована Мариновића са дужности политичког секретара Покрајинског комитета не знам детаље, па се не бих у то ни упуштала. Колико је мени познато, он је смијењен још крајем 1938. године (такве податке даје и Историјски институт). У чланку се каже да је он остао на тој дужности до 1939. године, па би и тај податак требало провјерити. На њега скрећем само пажњу, мени лично није то довољно познато.

О формирању новог Покрајинског комитета 1939. године не знам довољно, али бих напоменула да је изостављена у чланку битна чињеница. Наиме, у чланку се од стране Бранка Петричевића – Кађе каже да он овај нови Покрајински комитет назива „пиперским комитетом“. Међутим, у чланку се ни једном ријечју не каже да су при овом комитету била и два инструктора из Цетиња и Бара и то – Крсто Попивоца и Владо Поповић. Крсто Попивоца је имао особита овлашћења (парола „демобилизација“). Они су дошли на овај терен 1939. и остали до августа 1940. године. Кађина тврдња да је Покрајински комитет требало да буде на Цетињу а не у Подгорици, како се то каже у чланку, одражава његов чудно непомирљиви секташки став. Руководство, у оним илегалним условима, могло се налазити и у Никшићу, у Беранима, или у ма ком другом мјесту, ако су за то постојали услови – ја тако гледам на то.

У чланку се каже да су конфликти у цетињској партијској организацији били у другој половини 1940. године. То је потпуно нетачна тврдња. Неспоразуми у самој цетињској организацији и неправилан однос Кађе Петричевића испољен је већ много раније. Крсто Попивоца је већ почетком 1940. године инсистирао да Божо Љумовић, политички секретар Покрајинског комитета, иде на Цетиње те да види шта би се тамо могло урадити. Крсто Попивоца је био стално у току тих догађаја. То знам, јер сам тада водила једну комисију при Покрајинском комитету. Осим тога, о тешкој ситуацији у партијској организацији Цетиња расправљало се већ и на Осмој партијској Конференцији у Барама Жугића, а она је одржана у августу 1940. године. На то ћу се накнадно осврнути.

На терен овог Покрајинског комитета 1940. године дошао је Иван Милутиновић, члан ЦК КПЈ из Београда, да би припремио Осму партијску конференцију. Колико је дуго Иван Милутиновић био на овом терену – не

знам. Ја сам га за све то вријеме два пута срела. Познато ми је да је и Са-во Брковић био задужен за припрему конференције на терену, особито за избор мјеста њеног одржавања. Други чланови Покрајинског комитета припремали су извјештаје, реферат и др.

Иван Милутиновић је и сам присуствовао неким среским конференцијама, на којима су бирани делегати за конференцију. Осим чланова Покрајинског комитета и делегата, на тој конференцији су били Крсто Попиводе, Владо Поповић, Иван Милутиновић и Тито, генерални секретар Комунистичке партије Југославије. Овој конференцији у Барама Жугића – у августу 1940. године – председавао је Тито. Политичко-орг. реферат дао је Блажо Јовановић, орг. податке дао је Крсто Попиводе, а о синдикату Периша Вујошевић.

Најприје бих хтјела да објасним зашто у документима Конференције ништа не пише о дискусији и закључцима поводом францијског рада и неслагања у цетињској партијској организацији. Ја сам већ о томе писала у члану, који је објављен у књизи „Осма партијска конференција“, коју је сређивао Јован Бојовић. Писац чланка на који се осврћем уопште није узео у обзир моје изјаве, већ само оне које даје Бранко-Каћа Петричевић.

На почетку Осме партијске конференције предложено је да се расправе поводом два питања најприје заврше и да се више не понављају током даљег рада Конференције. То јест, прије преласка на рад по утврђеном дневном реду, као прво расправљано је о погрешној пароли „Демобилизација“ и друго – о догађајима и фракцији у цетињској партијској организацији. Вјероватно зато ова два питања нијесу ушла у закључке Конференције. Осим тога, 1940. године се већ могао очекивати напад Хитлерових снага на Југославију, па су даљи рад и смјернице Конференције били првенствено намијењени догађајима који су се очекивали. Рад Конференције био је у том смјеру, али су размирице у цетињској организацији зато добиле и већу тежину.

Покушаћу да објасним, колико то могу, како је изгледала расправа на Конференцији о спору у цетињској партијској организацији. Одмах да кажем: ја те људе са Цетиња нијесам лично познавала. Присутних са Цетиња било је више него оних из других организација, јер осим изабраних делегата, био је и један број другова позваних да би се тај проблем коначно средио. На кедној клупи је сједио Каћа Петричевић и још два друга. А на другој, сједјела је једна исто мала група из цетињске организације. Тражено је да Каћа иступи и помогне својом самокритиком и сагледавањем, да би се спорови у цетињској организацији ријешили. Наглашено је да је то врло важно ради саме Партије и њеног даљег програма. Не сјећам се да је Никола Лекић био присутан Конференцији. Моје је размишљање: ако Никола није био позван, онда у тој расправи није био ни битан, тј. није био носилац тих односа. Стекао се утисак да је Каћа у свему томе најважнији.

Он је ту врло оштро иступио, није прихватио самокритику. Детаља тог његовог иступања, међутим, се не сјећам. Двојица другова, која су сједјели са Каћом, подржали су његово излагање. Послије Каћиног иступања, говорила је друга група са Цетиња и супротставила се његовом гледању. То међусобно супротстављање било је толико жестоко, да је изгледало као два зараћена табора. У ту дискусију је једном упао и Владо Роловић. Остали делегати и чланови ЦК КПЈ нијесу учествовали у овој дискусији. На крају је закључено, пошто Каћа није припомогао да се тај спор ријеши, него га је и продубио, да је недозвољено да се тако даље настави, у тој, већ иначе, сложеној ситуацији. Стало се на становиште да Каћу и још неке другове са Цетиња треба партијски назнати, али да то треба да ураде саме организације у Цетињу.

Послије рата, у једном сусрету са Владом Роловићем, који је био делегат на Конференцији, питала сам га шта он мисли о ондашњим догађајима на Цетињу. Он ми је на то рекао: „Био сам тада врло млад, па нијесам све разумио и нијесам могао бити објективан“. Такође сам питала једног од другова, приликом послеријатног сусрета у Барама Жугића, а који је такође био на Осмој партијској конференцији, а са Цетиња је, да ли је он био изабран за делегата на Конференцију. Одговорио ми је смијући се – „Историје ради, нијесам био делегат, него накнадно позват“. На основу тога се види да је на Конференцију, осим делегата, са Цетиња био позват и још један број другова.

Још нешто у вези са расправом на Конференцији. Прије преласка на рад, а након расправе о стању у партијској организацији Цетиња, речено је да другови који нијесу делегати ове Конференције ипак остану на Конференцији, јер ако би отишли – могла би жандармерија открити кућу у којој се Конференција одржава. На цијелом терену Покрајинског комитета, видјело се то у току рада Конференције, није било ни у једној другој организацији ма каквих међусобних спорова или конфликта са Покрајинским комитетом.

Ипак бих нешто казала и о другом питању о којему је на Конференцији говорено прије него што се прешло на утврђени дневни ред. А то је о погрешној паролу „Демобилизација“. Крсто Попивоца је изнио да је он инсистирао на паролу „Демобилизација“ и да је ту погријешио, јер је то имало лоше посљедице по чланство и схватање питања одбране земље. Крстов самокритички став је прихваћен. Крсто Попивоца није партијски кажњен, нити је било дискусије ни ма каквих даљих оптужби. Мој утисак је био да се на Конференцији очекивало да ће и Каћа Петричевић иступити другарски и тако помоћи овом скупу. Међутим, Каћа то није учинио.

Кад је већ ријеч о Осмој партијској конференцији, објаснићу још нешто, мада то и нема директне везе са чланком на који се осврћем. Ја, међутим, сматрам да је то занимљиво, а не сјећам се да је ушло у закључке Конференције. Наиме, на Конференцији је постављен захтјев од стране

Косова и Метохије да се одвоје од тадашњег Покрајинског комитета. Захтјев је на Конференцији поднио Миладин Поповић. Захтјев је образложен тиме што су они одвојени неколико мјесеци од Покрајинског комитета, услјед великог снијега преко планина (тако да су непроходне), због чега су, како су рекли, присиљени да се сами сналазе и сами одлучују за то вријеме. Пета земаљска конференција у Загребу је овај захтјев Косова и Метохије прихватила и они су директно везани за ЦК КПЈ и тако постали самостална партијска организација. Колико је мени познато, организација Косова и Метохије није тада прикључена ни Покрајинском комитету Србије.

Читајући неке податке и изјаве у вези са Осмом партијском конференцијом, које је давао Бранко–Кађа Петричевић, видјела сам да су нетачне, а неке и потпуно измишљене. Осим тога, он говори о свом активном учествовању на Конференцији. Међутим, атмосфера у односу на њега била је таква да он то није ни могао. Петричевић је дао низ података са Осме партијске конференције, што се види из чланка на који се осврћем, а познато ми је да је дао о тој конференцији неке податке и појединим друговима у Историјском институту Црне Горе. Његови подаци су до те мјере измишљени и нетачни, да је то просто несхватљиво. Он, на примјер, ни једну ријеч не каже о критици и ставу Осме партијске конференције, ни како је то све текло у односу на њега и проблеме у цетињској партијској организацији. Друго, он чак наводи да је био подносилац једног реферата на Конференцији, а то је потпуна измишљотина. Даље, Кађа говори и о свом активном учествовању у бирању кадрова за састав новог Покрајинског комитета и делегата за Пету земаљску конференцију. Чињеница је, међутим, да је на тој Конференцији изабрана кадровска комисија, у којој су били: Крсто Попивоца, Иван Милутиновић, а присуствовао је и Тито, других се не сјећам. Они су били у другој просторији и тада је била пауза у раду Конференције. Ово све наводим само зато да би се могло провјерити до које мјере су изјаве Кађе Петричевића непоуздане. Тачност мојих изјава може се провјерити у Историјском институту Црне Горе.

О спору у цетињској партијској организацији, једном послје рата, питала сам Блажа. Он ми је само ренао да су то били његови међусобни обрачуни и Кађин чудан однос према Покрајинском комитету, да је ту ствар углавном пратио Божо Љумовић, тада политички секретар Покрајинског комитета. Блажо том приликом Николу Лекића није поменуо, али сам по једном другом разговору закључила да он никако није могао прихватити, познајући Николу, да је Никола наводно ишао рођачком везом (сестра Николе Лекића била је удата за Бранка–Кађу Петричевића и такође је била члан Партије). То су, међутим, појединци у Цетињу приписивали Николи, као и да се зато повукао и није довољно помагао.

За Пету земаљску конференцију, која је одржана у Загребу крајем 1940. године, били су изабрани као делегати Никола Лекић, Блажо Јова-

новић и други, али за све нијесам сигурна, па их нећу ни набрајати. На Петој земаљској конференцији, што се види из чланка, Никола Лекић је неколико пута иступао. Да ли је на тој Конференцији било говора о цетињској партијској организацији – не знам. Само од тада однос према Николи Лекићу од стране ЦК КПЈ нагло је погоршан.

Блажо Јовановић ни тада, а ни послвије, Николи Лекићу није могао ни помоћи нити одмоћи у вези са његовим иступањима на Петој земаљској конференцији. Ево зашто: Блажо Јовановић је на ту конференцију закаснио, па да не би открио мјесто њеног одржавања, пошто је била строго илегална, вратио се из Загреба, а да јој није присуствовао. Тако Блажо уопште није био у току Николиног излагања или спора на Конференцији.

Послвије Пете земаљске конференције догађаји су се врло брзо развијали. Извршена је дјелимична мобилизација војске, а вршене су припреме и од стране Партије за случај рата. Одржавани су здравствени курсеви, обучавана је омладина за руковање оружјем, обавјештаван је народ о догађајима у свијету и о напредовању Хитлерове војске. У то вријеме појединци за које се сумњало да су чланови Партије нијесу позивани у војску, али су се они сами добровољно јављали. Уз све то, партијске организације су обавјештаване о закључцима Осме партијске и Пете земаљске конференције. Цетињска организација је тада била активна, али се ситуација у њој није никако смиривала. То се види из чланка на који се осврћем. Чланак даје и опис неких догађаја на Цетињу из 1941. године. Даље, у чланку се каже да су из цетињске партијске организације искључени неки руководиоци и наводе се њихова имена: Бранко Петричевић–Кађа, Никола Лекић и Јован Мариновић. Одлуку о искључењу ових другова донио је Централни комитет КП Југославије. Послвије рата сам први пут сазнала да је међу искљученима био и Никола Лекић.

Може се поставити питање: Како је дошло до тога да, уз постојање Покрајинског комитета, одлуку о искључењу другова из Цетињске партијске организације доноси Централни комитет КП Југославије? И на Осмој партијској конференцији и Петој земаљској конференцији били су присутни Тито и Иван Милутиновић – чланови Централног комитета. Они су знали о лошој ситуацији у цетињској партијској организацији. У то вријеме Комунистична партија Југославије се припремала да преузме водећу улогу у догађајима за одбрану земље, уколико се дође до организованог војног отпора од стране државе. Због таквих планова, Централни комитет Југославије је све више централизовао своје руковођење, и то до највеће мјере. Како се ситуација на Цетињу није сређивала, а Покрајински комитет није хтио да предузме драстичне мјере сматрајући другове на Цетињу заслужним и утицајним, то је Централни комитет КП Југославије сам донио одлуку о њиховом партијском кажњавању и условио распуштање ове партијске организације.

У чланку има тенденција и настојања да се претпостави како је Блажо Јовановић имао нешто против Николе Лекића. Из мог излагања

може се видјети да је Бошко Ђуричковић у свом чланку многе ствари погрешно поставио и третирао, те његове неосноване поставке потпуно опадају. Овакво његово гледање је наставак старог локализма и одбранаства. Мислим да је писац чланка то требало да схвати. И књига Марковића о Николи Лекићу има донекле исту тенденцију, јер је писана у вријеме када је руководство у Црној Гори покушало да омаловажи или криво представи, из чисто политичких разлога, личност Блажа Јовановића. То се види из навода које је као цитате писац чланка користио из књиге о Лекићу. Међутим, чињенице су сасвим другачије. То се види из докумената и онога што о Блажу Јовановићу кажу историчари.

Блажо Јовановић је чекао да Никола Лекић среди ситуацију у Цетињу. Он је схватао озбиљност свега тога у Цетињу, али није одобравао оштрину коју је тражио Централни Комитет од Покрајинског комитета према једном броју другова у Цетињу. То ће се видјети из записника П. комитета ако су сачувани. И када је Централни комитет донио одлуку о искључењу другова на Цетињу, није хтио да он то изврши. На крају је морао прихватити одлуку Централног комитета.

Мени је то познато јер сам присуствовала неким састанцима Покрајинског комитета, ради тога што су жене предвиђене као замјена у ПК у случају рата.

Блажо Јовановић је волио и цијенио Николу Лекића и борио се за његову рехабилитацију послје рата, а да је мало коме о томе говорио. Рехабилитацију Николину могао је одобрити само Централни комитет Југославије, који га је 1941. године и искључио из Партије. То је ишло врло тешко и Блажо је наилазио на неки чудан отпор, за који није могао ни сам да нађе одговор.

Изнијећу само један примјер из кога се види колико је Блажу тешко падала Николина смрт. Послје рата, код Блажа у наш стан на Цетињу дошла је сестра Лопичића, који је погинуо у рату. Имена тог друга се не сјећам, али ће то другови на Цетињу знати, кад кажем о чему се радило. Послје њеног одласка Блажо Јовановић је био врло нерасположен и рекао је – Како нијесу чували овакве људе, он и Никола су слабо видјели – Николу су пустили у прве борбене редове, Лопичића су послали у извидницу (мислим ноћу), па то је била њихова сигурна смрт. Какав примитивизам! – Сматрам да је Блажо при овоме мислио на односе у рату, а и прије, понекад врло лоше према интелектуалцима – нешколованих према школованима. Да ли је при томе мислио на некога одређено – не знам.

Када су 1945. године преношене кости Николе Лекића у Цетињу или код Цетиња, Блажо је тим поводом послао писмо породици Лекић, чију сам копију приложила. Из тог топлог писма се види шта је Блажо мислио о Николи. На ту сахрану нијесу дошли ни најближи другови Николе Лекића са Цетиња, иако су били обавијештени, а што се види из писма његове мајке, упућеног другу Титу, у коме она изражава своје изненађење оваквим понашањем његових другова.

У послеријатном времену, када су формиране комисије за предлагање бораца за народне хероје, борци и општински комитети су предлагали појединце. Цетиње је тада предложило за народног хероја Андрију Лекића. Блажо је инсистирао да комисија унесе у списак и Николу Лекића. Тако би се избјегло тражење његове рехабилитације од ЦК Југославије. Када је враћен одобрени списак из Београда, на списку није било имена Николе Лекића. Блажо је сумњао да је име Николе Лекића крижано и прије него је списак отишао на одобрење, и то или у Црној Гори или у Београду.

Блажо Јовановић је послерије рата био у контакту са породицом Николе Лекића. Интервенисао је да Тито прими мајку Николе Лекића. Она је већ прије тога послала Титу опширно писмо и тражила синовљеву рехабилитацију.

Блажо је интервенисао у Титовом кабинету да се Тито упозна са захтјевом Николине мајке и да се приложи мишљење једног броја другова, који желе и инсистирају на Николиној рехабилитацији. Послије извесног времена, Блажо је из Титовог кабинета обавијештен да је све спремно и сређено да би се Титу предао тај захтјев. Блажо је такође обавијештен, како је тај захтјев сређен. Наиме, упућена му је копија тог материјала који су сачињавали:

1) попутно писмо у којем се објашњава захтјев другова за рехабилитацију Николе Лекића (ово попутно писмо прилажем),

2) препис писма које је Блажо Јовановић упутио породици Николе Лекића 1954. године (Мајка Николе Лекића је желела да Тито буде упознат са писмом које им је упутио Блажо – препис писма се прилаже),

3) препис писма мајке Николе Лекића Титу, али у скраћеном садржају (чију копију такође посједујем).

Све ово је достављено Блажу са убјеђењем да ће то бити предато Титу на увид и одобрење. Шта је послерије било са тим предлогом Кабинета Титу – не знам.

Све што сам изнијела у овом прилогу изнијела сам у нади и са жељом да се разјасне нека погрешна гледања, оцјене и донекле непознавање тадашњих догађаја. Нијесам се позивала на историјску документацију, јер то препуштам историчарима.

На жалост, појединци из Цетиња и данас, кроз штампу и говоре настављају неку локалистичку цетињску политику. Цетињској организацији то није потребно. Она је била и остала заслужна у свом раду, па не би требало дозволити да се овако уским истицањем губи њен углед. Појединци, оптужујући друге, а да и не знају праву истину, умањују допринос цетињске организације општејугословенском партијском покрету. То особито раде они који би својим неистинитим иступањем хтели себе истакнути и оправдати. То није историја, већ злоупотреба историје и коришћење данашњег политичког превирања.

Лида Јовановић